

Változások vonzásában

Beszélgetés dr. Németh János Istvánnal

Závogyán Magdolna: *Nagyon sok szeretettel köszöntöm dr. Németh Jánost, a hazai közművelődés egyik ikonikus alakját itt, Lakiteleken, a Nemzeti Művelődési Intézet új székházában. Tekintsünk vissza az előző évtizedekre, hogyan látod a magyar közművelődés változásait, tendenciáit?*

dr. Németh János István: Köszönöm először is ezt a megtisztelő felvezetést. Az embernek jól esik az, hogy ha dicsérik, de az sem mindegy, ki dicséri.

Mostanában elég sokat gondolkotam az elmúlt évtizedeken, hiszen a saját évtizedeim is most már egyre gyűlnek, de ha megengeded, én egy kicsit még a saját évtizedeimet is kitágítom, hiszen úgy lehet talán jobban látni a jelent, hogyha minél nagyobb a múltnak a láttató szöge.

Úgy tapasztaltam a kutatásaim és az életem során, hogy minden egészséges társadalom valamilyen formában kidolgozza a maga közösségi életét, művelődő szokásait. Azt szoktuk mondani, hogy a reformáció meghatározó volt. Valóban meghatározó. És aztán van egy csodálatos reformkorunk, amelynek ismerete nélkül kár lenne élni talán, ahol a magyar társadalom megismeri egyrészt a

műveltség, legalábbis egy szűkebb része, a szépségeit, az ízeit, másrészt pedig megismeri a közösségi együttműködéseknek az összetartó erejét. Tehát a reformkorban indul, és a monarchia, a dualizmus idején teljeseedik ki az a korszak, amelyről gyakran elmondjuk, hogy több egyesületünk és több közösségünk volt a kultúra, a sport, akár az ipari, gazdasági fejlődés területein, mint akár Franciaországnak abban az időszakban.

Ez egy nagyon erős bázist ad a magyar társadalomnak, ez az ezer év, másfél ezer vagy akár három-ezer esztendő. Egy nagyon erős bázison nyugszik a magyar közösségi élet, a magyar művelődési hagyományrendszer és a gyakorlat, a valóság. Ezt nem tudta megtörni még Trianon sem. Nem tudta befolyásolni valójában a két háború közti időszaknak az elég erős ideológizmusa sem. Van az a három esztendőnk – a szabad művelődés korszaka. Bibó István azt hiszem, úgy mondja – a Csoórinak mondja –, hogy ezt írtátok a fejfámra, hogy élt 3 évet 1945–1948-ig, a kommunista hatalom átvételig.

Csodálatos dokumentumok állnak rendelkezésünkre a szabad művelődési tanácsokról, különböző szervezetekről. Amikor A ma-

gyar közművelődésről című könyvet írtam, rengeteg ilyen dokumentumot láttam, és fel is dolgoztam. Többek közt a Nógrád megyei szabad művelődési felügyelő, Végh Jóska barátom nagypapjának adja ki az engedélyt bizonyos bábművészeti tevékenységeknek a végzésére. Ennek ugye érdekessége, hogy a Végh Jóska, Végh Karcsi barátom, népművelő volt, közösségfejlesztő volt Pest megyében. Végh Jóska barátom, tehát a nagypapjának a két gyereke, meg szerintem az unokák unokája is, mind valahol érintettek lettek, hatással volt rájuk ez a szellemiség, de nem is szellemiség ez, hanem egyfajta életformának a gyakorlása.

A tényleges szocializmus szintén nem tudta negligálni, eltöröl-

ni mindazt a hagyományt, amely éltette a magyar társadalmat a közösségi hajszalereken keresztül. Kétségkívül roncsolódott ebben az időszakban ez a szövet. Ritkult. Sok-sok olyan támadás érte, amely hát segített abban, hogy esetleg talán még el is lehessen törölni. De, mint egy egészséges szervezet egy stramm immunrendszerrel, a közművelődés képes volt a tetszhalott állapotból a közösségeket életre hívni, a lappangó, bűvópatakként létező kezdeményezéseket lassan megerősíteni, ezt nagyon sok népművelő kolléga tudja igazolni.

Éppen az itteni kultikus szereplők is, ha csak a Beke Palira és akkori társaira gondolok, számos élményük és kutatásuk volt ezekről a bűvópatakként létező együttműködésekről. Amelyek a hivatalos struktúra alatt – nem feltétlenül ellenére, mármint, hogy a létező kollegiális hálót értem ez alatt – éltek, és gazdagították a magyar közösségi közművelődést, és éltették a közösségeket. A rendszerváltozás után születik egy 1997-es törvény, ami sok tekintetben nagyon progresszív, szokták is mondani, hogy ahhoz képest nagyon megengedő, amit addig egyébként a magyar társadalom megtapasztalt, tehát nagyon jó gondolatokkal és jó megfogalmazásokkal és jó iránymutatásokkal, kötelezettségekkel indítja meg a pozitív változásokat.

A következő korszak 2010-ben indul, megint van egy kihívás, hogy így lenni, vagy nem így lenni. És akkor jön az a történelmi lehetőség, meggyőződésem szerint, aminek mára szimbóluma a közösségi művelődés. Ha szabad személyesnek lenni – most azt mondtad, hogy szabad –, akkor én emlékszem arra, hogy amikor egyszer mentünk valahonnan valahova, utaztunk, valamilyen feladatod volt, ha jól emlékszem, Szegeden, és akkor sok szál összekapcsolódott, és ebből jött az, hogy a közösségi művelődésnek is ez az iga-

Závogyán Magdolna és dr. Németh János István előadása a 2018-as stratégiai konferencián

zi szerepe, a kapcsolatok, ügyek, partnerek közvetítése, összekapcsolása, helyzetek teremtése. A közösségek újraszervezése, a lappangó hagyományok újraéltetése megszabta az irányt, amelyekre komoly programokat lehetett felfűzni.

Z. M.: Az a fajta továbbélés, hogy 2012-ben egyáltalán megújulhatott a szakma, annak volt egy kardinális, azt mondhatom, mérőföldkő jelentőségű előzménye, ami végül is a te személyedhez köthető. Kell, hogy erről beszéljünk. Hogyan élted meg azt az időszakot? Milyen csaták voltak, amiket meg kellett vívni? Emlékezzünk vissza, azért ez egy gyötrelmes harc volt a szakmával szemben is. És megvívni ezt, hát az egy embert próbáló időszak lehetett számodra.

dr. N. J. I.: Stratégiát kellett írunk, mert hát az volt az Európai Uniónak, mint testületnek, illetve az erre hivatott szakembereknek az útmutatása. Tudtuk, csak olyan problémákat támogatnak, amelyeknek ki tudjuk mutatni a valós társadalmi realitását. És ezeknek a problémáknak a megoldását nem lehetett úgy megalapozni „hogy azért, mert nincs pénzünk, mert

nem ad a tanács, nem ad az önkormányzat, mert gonosz a kormány, hanem ezt tessék szíves leírni, hogy honnan hova akarunk eljutni”. Nem részletezem.

Tehát a feladat adott volt: stratégiát kellett készíteni. A közművelődési osztályon, főosztályon akkor egy szenzációs társaság dolgozott. Mindig azt mondtam nekik, azzal idegesítettem őket: „ti vagytok a Muszorgszkijk, ti vagytok a zsenik. Én a szerény Ravel, majd ugye meghangszerelem azt, ami a ti zseniális elmétekből megszületik”. És ez körülbelül így is nézett ki.

Nevezünk nevén egy kitűnő barátot, F. Tóth Maricát, aki a kosárfonásig bezáróan mindent tudott a népi iparművészet csínjáról-bínjáról és hatalmas lélek. De mikor mondtam neki, hogy írjuk be ebbe a mintába, template-be, tudod, hogy mi a cél, milyen indikátorok, meg minden, akkor szegény Marica nézett rám, hogy ki ez az ember. Mondtam, Marica, te csak mondd, és akkor én meghangszerelem. De ez egy jó játék is volt persze, a diavetítésekkel együtt.

A lényeghez visszatérve, szemléletváltásra kényszerítette az egész magyar kulturális életet az

az európai uniós vircsaft, és ez így volt. A szemléletváltás fokozatosan valósult meg. De nem csak mi voltunk, akik szenvedtünk. Láttam a könyvtárosokat. Na most, egy tüneményes fiatal kolléga került be a minisztériumba, akkor az európai uniós főosztályra, úgy hívták őt, hogy Nagy Attila. Fiatalember volt, és tele optimizmussal. És egyszer észrevettem, hogy ő volt az államtitkárságon a koordinátor, a maga 28 évével és zsenialitásával, és egy

kitűnő szakember. És ő volt az, aki összefogta az összes uniós csomagot és összerakták a közművelődés uniós szakmai és finanszírozási csomagját. Innen már nem lehetett visszaverni, mert az európai uniós brüsszeli kollégák azt mondták, hogy el fogják táncolni a pénzt. Kétségtelen.

De akik táncolnak – most már kutatásaink igazolják őket –, azok nem lesznek depressziósak, nem lesznek magányosak, nem lesznek

leépuult szellemi képességű emberek, nem lesznek gyógyszerfogyasztók. Tehát lehet, hogy eltáncolnak vagy a nyugdíjas klubban ott ücsörögnek délelőtt a nagymám és társai 80 éve, hát nem 80, de ugyanazok, akik 80 éve beszélgettek az iskolában. De mi nem táncolunk, csak azt hisszük, hogy táncolunk. Hanem mi közben emberi minőségben élünk. És azért maradunk ott Szigetújfalun, azért maradunk ott Horpácson, azért maradunk ott Balatonkenesén.

Z. M.: *Amit mi érzékelünk, akkor kívülről és erről az egész világról, az az, hogy te vívód a csatádat a minisztériumban, ami győzelemmé virágosodott. És egyszercsak jöttek a közművelődésbe a források. De azért emlékszem egy-egy konferencián az előadásodra is, azokra a csatákra, amikor már a pénzért megvívta a harcod, de a következő csata az volt, hogy a szakmával elfogadtasd. Akkor elhivatottsággal és hittel vitted tovább, és folyamatosan erősítetted a szakmában, hogy ennek van értelme. Ez lehet, hogy rendkívül bürokratikus út, de gyakorlatilag egy új szemléletet, egy fessziséget adott a szakmának, ami utána nem biztos, hogy közvetlenül realizálódott, de közvetetten megemelted a szakmai szintet, a minőség útját mutattad meg.*

dr. N. J. I.: Úgy érzem, hogy ha ezt így is lehet látni, akkor ez nagyon fontos volt. De miután az egyes ember éli a mindennapi életét, minden pillanatban nem is gondolhat arra, hogy most ennek a történelmi folyamatnak a részese. De miután most is itt ülünk ebben a csodálatos környezetben, kitűnő társaságban – beleértve a technikai kollégákat is, akik nagyon szeretnivalók –, de amit mondasz, ez tökéletesen így van. Az, hogy most, ha valakinek így konkrétan azt mondom, hogy a Németh János fegyelmelte a szakmát, hát jót mosolyog.

A magyar közművelődés eredményeit bemutató vándor rollup-kiállítás

A Közösségépítő agorák Magyarországon címmel megjelent kiadvány a magyarországi agorahálózatot mutatja be

A magyar közművelődésről címmel megjelent kötet bemutatója 2012-ben
Fotó: Rusznayák Csaba

Z. M.: *Nem, az Unió fegyelmezte, de te nem hagyta őket, hogy ne tegyék meg, és ne pályázzanak.*

A 2012-es év nagy váltást hozott a megyei önkormányzatok életében, és így a közművelődés életében is, és akkor is nagy mérőföldkő előtt állt ez a szakterület. Emlékezünk erre az időszakra, a Magyar Művelődési Intézet, a megyei művelődési központok megszűnése, átalakítása. Amikor felvetődött az a kérdés a kormány részéről, hogy elindítja a budapesti kulturális intézmények infrastrukturális beruházásait, akkor ez már minket 2012-13-ban ugyanúgy érintett, mint a szakmának a megújítása. Felvetődött a kérdés, hogy ha a belső tér átalakítása elindul a Budai Vigadóban is, akkor felére csökken a hasznos négyzetméter, az alapterület, és dönteni kellett abban, hogy a Nemzeti Művelődési Intézet vagy a Hagyományok Háza költözik-e ki. A döntés megszületett 2013-14-ben, és annak voltak szakmai okai és indokai, hogy végül is a Nemzeti Művelődési Intézet kiköltözött. Akkor kaptunk mindannyian, akik bent dolgoztunk hideget, meleget ezzel kapcsolatosan, és úgy élte meg a szakma, hogy gyakorlatilag bár lehet, hogy érzékelték, hogy szakmailag megyünk előre, de hogyha

épületet veszítettünk, akkor egy bástyát veszítettünk. Itt vagyunk Lakiteleken, a Nemzeti Művelődési Intézet új székházában, mennyire gondolod azt, hogy presztízsvetés volt feladni a budapesti székházat? Mennyire gondolod azt, hogy ez ebből a szempontból akkor jó vagy rossz döntés volt?

dr. N. J. I.: Egészen biztos, hogy erre helyes választ, megint csak az idő, ahogy Kodályt idéztem, ad. De én visszatérek az én kályhámhhoz, ez pedig az Illyés Gyula, Keresztúri Dezső, Gombosék által alapított és működtetett Magyar Népi Művelődési Intézet. 1946-ban vagyunk, Németh László éppen kényszer-szünetét tölti, nem is olyan messze, Hódmezővásárhelyen büntetésben. Eszük ágában nincs a fölsoroltaknak, eszük ágában nincs Budapestben gondolkodni. Aki nem hiszi, járjon utána. Olvassa el a Népfőiskolák első programját, ma úgy mondanánk tananyagfejlesztő, Németh László volt, aki Illyés Gyula legjobb baráti köréhez tartozik, vagy tán legjobb barátok is voltak, de ő aztán lábát nem tehetette be a minisztériumba amíg a korabeli kultuszvezető bent volt a döntéshozókkal. Szárszói konferenciára utalok csupán. Nekik eszük ágában

sem volt Budapestben gondolkodni. Ha jól emlékszem, a Corvin tér, valamikor az '50-es években kerül be a látókörbe Népművészeti Intézetként, de nem ez az első mérőföldkő, a mi esetünkben, hanem az a mérőföldkő, amit a népi írók mozgalma, a falufejlesztők mozgalma indított el, valamikor Szabó Dezső iránymutatást követve a '30-as években, hogy a magyar vidéket kell erősíteni.

Most, mikor bejön ide az ember, akkor felemelő élménye van. Ugye én Nógrád vármegyében találtam otthonra az elmúlt évtizedekben, és ott nagyon sok klasszicista vármegyeháza található, és most bejössz ide, és azt mondod, hogy itt a reformkorban vagy. Ez az épület teles-tele van impulzusokkal, amelyek értékvilágot tükröznek, ha csak a frízre gondolok, ha csak a vakolatok díszítettségére, a folyosóra. A tervező zseniális munkát végzett. Úgy tudta megtervezni a mi nagy születésünket, ezt a XXI. századi épületet, hogy rendelkezik a szükséges és modern infrastruktúrával, de ugyanakkor mégis a reformkort idézi meg, azt az időszakot, ami egyben a szakmánk születésének, a közművelődésnek az alapjai is.

DR. NÉMETH JÁNOS ISTVÁN PhD kultúrákutató, 1986-ban az Eötvös Loránd Tudományegyetemen bölcsészettudományi doktori címet szerez. Több mint húsz éve részt vesz a művelődésszervezők egyetemi, főiskolai képzésében. Három könyvet publikált, ezek közül A kultúra üzenete 3.0 (Mikszáth Kiadó – MMIKL, 2003), valamint a Magyar közművelődésről (Arcus Kiadó, 2012) címmel megjelent könyvek ismertek a közművelődési szakemberek és művelődéskutatók körében. Szerkesztője a Nemzeti Művelődési Intézet kiadásában megjelent Közösségépítő agórák Magyarországon, valamint a Változások vonzásában köteteknek.